

בס"ד. שיחת * ש"פ תולדות, ב' כסלו, ה'תשכ"ה.

א. על הפסוק¹ "ואלה תולדות יצחק", מפרש רש"י: "יעקב ועשו האמורים בפרשה". ואח"כ מפרש רש"י מ"ש "אברהם הוליד את יצחק" — שלכאורה הרי זה מיותר, שהרי כבר נאמר לפני² "יצחק בן אברהם" — "ע"י שכתב הכתוב יצחק בן אברהם, הוזקק לומר אברהם הוליד את יצחק, לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו, מה עשה הקב"ה, צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק".

הביאור בדברי רש"י³: כיון שנאמר בפסוק "ואלה תולדות יצחק", ולא נתפרשו תולדותיו (מיד על אתר) — לכן אומר רש"י, שהכוונה ב"תולדות יצחק" היא ל"יעקב ועשו האמורים בפרשה", דאף שאין זה בסמיכות, בפסוק זה, הרי זה בפרשה זו.

[ועפ"ז יומתק לשון רש"י "האמורים בפרשה", ולא "האמורים למטה", כלשון הרמב"ן, כי, "האמורים למטה" יכול להתפרש גם בפסוק זה או בפסוק הבא; ואילו רש"י מדייק, שלמרות שיעקב ועשו רק "אמורים בפרשה", מ"מ, כוונת הפסוק ב"תולדות יצחק" היא ליעקב ועשו].

אבל עפ"ז נשאלת השאלה: למה הפסיק הפסוק בענין אחר, ואינו מפרש תיכף מי הם התולדות — ולכן מבאר רש"י: "ע"י שכתב הכתוב יצחק בן אברהם, הוזקק לומר אברהם הוליד את יצחק".

אך צריך להבין: מהו הכרחו של רש"י לפרש שהכוונה ב"אלה תולדות יצחק" היא לתולדות כפשוטו (ובמילא צריך לתרץ למה הפסיקה התורה בענין אחר) — הרי יכול לפרש ש"תולדות יצחק" הם המעשים והמאורעות של יצחק⁴, כפי שמפרש בעצמו ע"פ⁵ "אלה תולדות יעקב יוסף", כפירוש הירושלמי⁶ ע"פ⁷ "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", ועוד?

(2) מפרשי רש"י כאן. וראה גם לקו"ש ח"ה ע' 112 ואילך.
(3) כפי הספורנו.
(4) וישב לו, ב.
(5) ברכות פ"א ה"א.
(6) בראשית ב, ד.

(*) מכאן עד סוסכ"ד — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בהוספות ללקו"ש ח"ה ע' 354 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.
(1) ריש פרשתנו.

ב. ויובן בהקדם המדובר בשבתות שלפנ"ז⁷, אשר, שם הסדרה אינו רק מצד התחלת הסדרה בתיבה זו, אלא בשם זה מרומז התוכן של כל הסדרה. ואדרבה: מצד זה שתוכן הסדרה מרומז בתיבה זו, לכן נקבע שתיבה זו היא תחלת וראש הפרשה.

וראי' מוכחת לזה — מפרשתנו⁸:

אין לומר שהסדרה נקראת בשם "תולדות" (רק) מצד ההתחלה, שהרי גם התחלת פרשת נח היא "אלה תולדות נח", ואעפ"כ נקראת "נח", ולא "תולדות".

— ואין לומר, שפרשת נח לא נקראת בשם תולדות בכדי להבדיל אותה מהסדרה שלנו, שהרי איפכא מסתברא: פרשת נח שהיא הסדרה הראשונה שהתחלתה בתיבת "תולדות", היתה צריכה להיקרא בשם "תולדות", ואילו השינוי (בכדי להבדיל בין סדרה אחת לחברתה) הי' צריך להיות בסדרה השני', שהיתה צריכה להיקרא בשם "יצחק".

יתירה מזה: ישנם כמה סדרות ששמותיהן בני שתי תיבות, כמו "חיי שרה", וא"כ, היתה סדרה אחת יכולה להיקרא "תולדות נח", וחברתה "תולדות יצחק"⁹ —

ובהכרח לומר, ששם הסדרה קשור עם תוכן כל הסדרה. ולכן נקראת פרשת נח (לא בשם "תולדות", כיון שתוכנה אינו התולדות (בנים) של נח — שכבר נאמר בפרשת בראשית, אלא) בשם "נח", לפי שתוכן הסדרה הוא: "נח", שענינו — כשמו: "ינחמנו"¹⁰, נחת, נייחא דרוחא¹¹.

— וה"נייחא דרוחא" נעשה ע"י עניני כל הסיפורים שבפרשת נח: מי המבול לטהר את הארץ¹²; "וירח"¹³ את ריח הניחוח¹⁴; ברית עם נח כו'; לידת אברהם אבינו¹⁵, עד לפסוק האחרון שבסדרה: "וימת תרח בחרן", שנסתיים חרון אף של מקום בעולם¹⁶ —

14) ראה שיחת ש"פ וירא הערה 120 (לעיל ע' 256).

15) כי עד אברהם (גם אחרי הטהרה שע"י המבול) לא הי' עדיין אמיתית נייחא דרוחא, שהרי העולם מתנהג באפילה (כ"ר פ"ב, ג). ועדיין הם שני אלפים תוהו (ע"ז ט, א). וראה סה"ש תש"ב ע' 30: "פ' נח איז דער מבול, עס איז אַ קאַלאַמוטע וואָך, אָבער עס איז אַ פריילעכער סוף וואָך, עס איז געבאָרן געוואָרן אברהם אבינו".
16) רש"י ס"פ נח. וראה זח"א קמז, א.

7) שיחת ש"פ לך לך בתחלתה (לעיל ע' 213) וש"פ חיי שרה ס"ב (לעיל ע' 264).
8) ראה גם לקר"ש ח"ה ע' 58 הערה 10.
ח"ז ע' 25 הערה 40. חכ"ה ע' 126. ח"ל ע' 176 הערה 2. ועוד.
9) וכן הוא להרמב"ם בסדר תפלות שלו (שביד החזקה) קרוב לסופו.
10) בראשית ה, כט ובפרש"י.
11) תו"א ר"פ נח. וראה זח"א ס, א.
12) ראה זבחים ק"ג, א. תו"א שם.
13) נח ח, כא.

ואילו פרשתנו — תוכנה הוא תולדות יצחק (כדלהלן), ולכן נקראת בשם "תולדות".

ולכן מפרש רש"י: "אלה תולדות יצחק — יעקב ועשו האמורים בפרשה" (ולא שתולדות יצחק הם המאורעות של יצחק) — לפי שתוכן הסדרה הוא "תולדות" כפשוטו.

ג. כיון שרש"י מפרש פשוטו של מקרא, צריך לומר, שיש לרש"י הכרח לפירושו גם מפשוטו של מקרא:

התחלת הסדרה היא: "ואלה (תולדות גו') — בוא"ו. וידוע ש"ואלה" מוסיף על הראשונים¹⁷. ובמילא אי אפשר לומר שפסוק זה מדבר אודות מעשיו ומאורעותיו של יצחק, שהרי מעשי יצחק אינם שייכים לכתובים שלפנ"ז: סיום הסדרה הקודמת הוא "ואלה תולדות ישמעאל גו'¹⁸, וישמעאל ויצחק אינם שייכים זל"ז (וכפי שנחלקו בסדרה הקודמת גופא, שליצחק נתן אברהם את כל אשר לו, ואילו "לבני הפלגשים וגו' נתן אברהם מתנות¹⁹ וישלחם מעל יצחק"²⁰); ולכן מפרש רש"י שתולדות יצחק הם יעקב ועשו, וזהו ההמשך לפרשה הקודמת, כיון שעשו הי' רשע כמו תולדות ישמעאל²¹ (ואע"פ שישמעאל עצמו עשה תשובה²², הרי כאן נוגע תולדות ישמעאל).

ועפ"ז מובן החילוק שהתחלת פרשת נח היא "אלה" (ללא וא"ו), ואילו התחלת פרשת תולדות היא "ואלה" (בוא"ו) — כי, פרשת נח לא באה בהמשך לפרשת בראשית, ואדרבה: "אלה פסל את הראשונים" — דור המבול²³; בפרשת בראשית מדובר אודות העולם כפי שהי' קודם הטהרה, שלכן "וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ"²⁴, ואילו תוכן פרשת נח הוא ההיפך מזה — "לא אוסיף גו'¹³, "עולם חדש"²⁵, נייחא דרוחא. משא"כ פרשת תולדות באה בהמשך לסיום פרשת חיי שרה, כנ"ל.

ד. עפ"ז יש לתרץ קושיא נוספת:

הצורך לומר (כאן) "אברהם הוליד את יצחק" בשביל לשלול טענתם

על ואלה תולדות יעקב ועשו האמורים בפרשה".

17) ב"ר פ"ב, ג. וש"נ.

18) כה, יב.

22) ראה שיחת ש"פ לך לך סט"ז ואילך (לעיל ע' 226 ואילך), ובהנסמן שם.

19) ראה שיחת ש"פ חיי שרה ס"ה ובהערה

49 (לעיל ע' 268).

23) ב"ר פ"ל, ג. שמו"ר שם.

20) שם, ו.

24) בראשית ו, ו.

21) שמו"ר פ"ל, ג (הובא באוה"ת פרשתנו

25) ב"ר פ"ל, ח.

קלו, ב). ובאוה"ת (שם): "ומזה יובן פרש"י

של ליצני הדור, הוא רק מפני שנאמר "יצחק בן אברהם", וכדפירש רש"י: "ע"י שכתב הכתוב יצחק בן אברהם הוזקק לומר כו'". ואינו מובן: אדרבא, גם התיבות "בן אברהם" מיותרות כאן, לכאורה, שהרי כבר יודעים זאת מהסדרות הקודמות, ובמילא אין גם צורך להבהיר שאברהם הוליד את יצחק, אלא לספר מיד אודות תולדות יצחק — "ויהי²⁶ יצחק בן ארבעים שנה גו'²⁷?" וע"פ הנ"ל יובן:

כיון ש"ואלה תולדות יצחק" בא בהמשך ל"ואלה תולדות ישמעאל", ובישמעאל נאמר "ישמעאל בן אברהם"

— ובנוגע לישמעאל בהכרח לומר "בן אברהם": כשלומדים "ואלה תולדות ישמעאל גו'", כפי שהי' בהתפשטות כזו — שנים עשר נשיאים וכו' — מתעוררת תמי' גדולה: מנין באה לישמעאל התפשטות כזו?! וענין זה מבהיר הפסוק באומרו "ישמעאל בן אברהם": אין זה משל ח"ו, אלא בגלל ש"לישמעאל שמעתיך גו' (ולכן) שנים עשר נשיאים יוליד גו'²⁸, והיינו, שמקבל זאת מאברהם; מצד מדת חסדו של אברהם (נתן מקום גם לישמעאל, ו)אמר "לו ישמעאל יחי", ויתירה מזו: "יחי לפיך"²⁹ — חסד שלמעלה (הנקראת "גדולה"), שהוא בלי-גבול (עד כדי כך, שכ"ו דורות ברא הקב"ה כו' וזן אותם בחסדו³⁰), וכמבואר בחסידות³¹ שהחסד דאברהם (קודם המילה) הי' בדוגמת בחינת גדולה —

לכן, גם לגבי יצחק הוצרך הפסוק לומר "בן אברהם" — שהרי אי אפשר לייחס לאברהם את ישמעאל, ולא את יצחק.

וכיון שנאמר "יצחק בן אברהם", מוסיף הכתוב ומבאר "אברהם הוליד את יצחק", בכדי: (א) לשלול טענת ליצני הדור, כדפירש רש"י. (ב) להורות, שלמרות שהתורה מייחסת את שניהם (ישמעאל ויצחק) לאברהם, הנה היחס של יצחק לאברהם הוא באופן אחר לגמרי: יצחק הוא לא רק בן אברהם, אלא "אברהם הוליד את יצחק"³²; בזה הי' אברהם "מונח", ובזה התבטא כל ענינו של אברהם, וכמ"ש³³ "כי ביצחק (דוקא) יקרא לך זרע".

(31) אוה"ת וירא צג, ב. וראה תו"א יב, א.

קיט, ד.

(32) ספורנו. ראה גם כלי יקר עה"פ

(ובאוה"ת כאן).

(33) וירא כא, יב.

(26) כה, כ.

(27) וכמו שהקשו מפרשי רש"י כאן.

(28) לך לך יז, כ.

(29) שם, יח.

(30) פסחים קיח, א.

ה. ויש³⁴ ענין עמוק יותר בכך שהפסוק מוכרח לייחס את יצחק לאברהם, ע"י שייחס את ישמעאל לאברהם:

ידוע³⁵ החילוק בין אברהם ליצחק, שאברהם הי' מרכבה למדת החסד, ולכן היתה עבודתו בגמילות חסדים והכנסת אורחים. ויצחק הי' מרכבה למדת הגבורה, ולכן היתה עבודתו חפירת בארות — להסיר את הרפש והאבנים המכסים, ולגלות את המים חיים הנובעים מלמטה למעלה. ולכן³⁶ יש גם חילוק ביניקת החיצונים מקו החסד דאברהם, או מקו הגבורה דיצחק: אברהם — יצא ממנו ישמעאל³⁷, חסד דקליפה. ויצחק — יצא ממנו עשו³⁷, גבורה דקליפה.

ועפ"ז נמצא, שבגילוי נראית בישמעאל שייכות גדולה יותר לאברהם מאשר ביצחק — שהרי ישמעאל הוא בקו החסד (כמו אברהם — אלא שהוא בקליפה³⁸, ואופן המשכתו מאברהם הוא בדרך "יצא ממנו"³⁹), ואילו יצחק הוא בקו הגבורה, היפך מקו החסד — ולכן הוכרחה התורה לומר גם ביצחק שהוא "בן אברהם", ולהוסיף "אברהם הוליד את יצחק", היינו שאדרכה — יצחק הוא עיקר זרעו של אברהם.

ו. עפ"ז יובן גם מ"ש רש"י "מה עשה הקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם", שמזה מוכח שהיתה בזה עשי' מיוחדת מהקב"ה. ולכאורה, הרי ע"פ טבע דומה הבן לאביו⁴⁰ (אא"כ יש סיבות שמצדם אינו בדומה). וא"כ, למה כאן הי' צורך בנס⁴¹?

ועפ"י הנ"ל יובן: הדמיון של הבן לאביו, הוא מפני שהבן נלקח מן האב מגופו ומנשמתו — הוא דומה לו בגופו ובתכונות הנפש⁴². אך כיון שמצד תכונות הנפש היו הפכיים, שנשמת אברהם היתה ממדת החסד, ונשמת יצחק ממדת הגבורה, ולכן היו חלוקים גם בשכלם (כידוע⁴³ בענין ב"ש וב"ה, שמצד החילוק בנשמותיהם היו חלוקים

(40) ראה עדיות פ"ב מ"ט ובפירוש הרמב"ם שם.

(41) באגדת בראשית פל"ז: "ציווה הקב"ה למלאך כו' אל תצור אותו דומה לאמו אלא לאביו". — וג"ז צריך ביאור למה לולא הציווי הי' דומה לאמו ולא לאביו.

(42) ראה בפירוש הרמב"ם שם: "לפי שכשהוא קרוב לו במזגו כו'".

(43) תניא אגה"ק סי"ג. לקו"ת שה"ש מח, ג. וראה זח"ג רמה, א.

(34) מכאן עד סוסכ"ב — נדפס לאח"ז גם בלקו"ש ח"כ ע' 100 ואילך.

(35) תו"א ותו"ח ריש פרשתנו.

(36) ראה לקו"ת ואתחנן ה, א.

(37) פסחים נו, א. ויק"ר פל"ו, ה.

(38) ובפרט לפי המבואר בתו"ח פרשתנו (ד,

ב ואילך) שחסד דישמעאל אינו כחסד שאר האומות, ויש לו צד אחיזה ממש בפנימיות המוחין דאברהם.

(39) לקו"ת שם. שה"ש ט, ד.

בשכלם, שב"ש היו נוטים לחומרא וב"ה לקולא), הרי ע"פ טבע היו צריכים להיות חלוקים — ובאופן הפכי — ובפרט בקלסתר פניהם⁴⁴, כי מראה הפנים הוא לפי אופן השכל, וכמ"ש⁴⁵ "חכמת אדם תאיר פניו"⁴⁶. ולכן ה' צורך בכך ש"צ קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם".

ז. ע"פ הנ"ל יובן גם מדוע מספרת התורה ש"צ קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק" בפרשת תולדות, שבה רק נזכר "יצחק בן אברהם", ולא בסדרות הקודמות, כשמשופר אודות לידת יצחק⁴⁷ — דלכאורה, היו צריכים להזכיר שלילת טענת ליצני הדור מיד בלידת יצחק?

והענין בזה ע"פ חסידות: אע"פ שיניקת הקליפות היא הן ממדת החסד והן ממדת הגבורה — אברהם יצא ממנו ישמעאל ויצחק יצא ממנו עשו — מ"מ, תוקף יניקתם הוא מהגבורה (צמצום והעלם) דוקא⁴⁸. ולכן גרועה קליפת עשו מקליפת ישמעאל⁴⁹, דאע"פ ששניהם לא קבלו את התורה⁵⁰, הרי עיקר הצרות הם מעשו.

ע"פ פשוט: בשעה שרואים שתולדות יצחק הוא עשו (למרות שרבקה היתה צדקנית), ועיקר עבודתו היא חפירת בארות (היפך מעיקר עבודת אברהם) — הנה אז בא תוקף טענת ליצני הדור, שיצחק אינו שייך לאברהם.

ועפ"ז יתורץ, שלכן שוללת התורה טענת ליצני הדור בענין "תולדות יצחק — יעקב ועשו" (וגם "תולדות" — מאורעות, חפירת בארות), כיון שתוקף טענת ליצני הדור "מאבימלך נתעברה שרה" הוא מצד מדת הגבורה והצמצום, מצד זה שתולדות יצחק — עשו (וחפירת בארות).

ח. היחוס של יצחק לאברהם, ש"אברהם הוליד את יצחק" — אע"פ שיצחק הוא בקו הגבורה, היפך קו החסד (אברהם) — הרי זה לפי

47 ובפרט, אשר גם בפועל, צר קלסתר פניו בעת יצירתו או ביום הגמלו (ראה חדא"ג מהרש"א שם).

48 ראה ד"ה וישב יעקב עת"ר (סה"מ עת"ר ע' צה), שמקו הימין משתלשל רק קליפת נוגה.

49 אוה"ת וירא צג, ב. וראה ספרי האזינו לב, ט.

50 מכילתא יתרו כ, ב. ספרי ברכה לג, ב.

44 ובזה יומתק לשון הגמרא (ב"מ פז, א): "נהפך קלסתר פנים כו'", כי, קודם לזה ה' קלסתר פני יצחק בהיפך מקלסתר פניו של אברהם. — ולאגדת בראשית הנ"ל, דומה לשרה, שעלי' אמרו"ל (ב"מ שם) "האשה צרה עיני", גבורות.

45 קהלת ח, א.

46 ובפרט בהאבות שהן הן המרכבה (ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו), הרי בודאי שגופם (מראה פניהם) ה' לפי אופן נשמתם.

סביבת ומקור הגבורה היא — מחסד: מדת החסד רוצה שההשפעה תוכל להתקבל — פעולה שיכולה להיעשות על ידי הגבורות (צמצום השפעה) דוקא⁵¹. ויתירה מזה: ע"י גבורות דוקא נעשה ריבוי ותוספות בהשפעה⁵². וכידוע בפירוש "גבורות גשמים"⁵³. וזהו "אברהם הוליד את יצחק", שהגבורות דיצחק נמשכים מבחי' חסדים דאברהם.

[וזהו נוסף לכך, שללא חסד, לא שייך מדות בכלל (וגבורה בכללם, אפילו אם כוונת הגבורה לא היתה בשביל הגילוי), שהרי ענין המדות הוא גילוי לזולתו, וכללות ענין השייכות לזולת הוא מצד מדת החסד. וזהו הביאור במ"ש בזהר⁵⁴ על מדת החסד, שהיא "יומא דאזיל עם כולהו יומין"].

וזהו גם תוכן המדובר לעיל⁵⁵, שתחילה צ"ל התנועה ד"ימין מקרבת", ואח"כ התנועה ד"שמאל דוחה" — אע"פ שלשון הגמרא⁵⁶ הוא "שמאל דוחה וימין מקרבת" — כי בגמרא מדובר אודות הסדר בעשי' בפועל; אצל הזולת המקבל ובפועל — ההתחלה היא ב"שמאל דוחה", אבל הסיבה והמקור ל"שמאל דוחה" הוא — ה"ימין מקרבת". ונמצא, שבסדר מדות המשפיע ונותן, ההתחלה היא ב"ימין מקרבת".

ט. כשם שכללות ענינו של יצחק — גבורות — הוא בשביל הגילוי, כך גם ב"תולדות יצחק — יעקב ועשו", שמצד (גבורות ד) יצחק יצא ממנו עשו (שגרוע מישמעאל, כנ"ל), הכוונה בזה היא — התוספות אור (גבורות גשמים, כנ"ל), שנעשה ע"י הברורים.

וזהו גם מ"ש "ואלה תולדות יצחק", "ואלה מוסיף על הראשונים" — שתולדות יצחק, שקאי גם על עשו (שלכן נאמר תולדות חסר, ללא וא"ו⁵⁷), מוסיף על הראשונים, שפועל תוספת אור.

עפ"ז מובן גם שכללות הסדרה נקראת "תולדות", כיון שכללות הסדרה עוסקת בביורר הניצוצות שהיו צריכים לברר מעשו, שלכן הוצרך יעקב ללבוש בגדי עשו ולילך במרמה (דרכי עשו), שדוקא ע"ז קיבל

יומא דאזיל כו' מצאתיו בע"ח שער כה דרוש ב'. פע"ח שער חה"ס פ"א. שער מאמרי רשב"י פ' יתרו, תרומה ואמור (וממ"ש שם יש להעיר למ"ש בלקו"ת שם. עיי"ש). ועוד. (55) שיחת שבת שובה בתחלתה (לעיל ס"ע 30).

(56) סוטה מז, א. סנהדרין קז, ב. (57) שמור"ר שבעה ער 21.

(51) לקו"ת ואתחנן יג, ג. ביאורו"ז יב, ב. (52) ביאורו"ז שם. סידור (עם דא"ח) שער התקיעות בסופו. — ולכן עיקר ומקור כל הברכות המשיך יצחק דוקא (סידור שם). (53) לשון המשנה ריש מס' תענית. לקו"ת שם. ובכ"מ.

(54) ראה זח"ג קג, א"ב. קצא, ב. וראה לקו"ת ד"ה האזינו (השלישי) פ"ו. — הל'

יעקב את הברכות (שמצד עצמו לא הי' יכול לקבלם) — "ויתן לך האלקים"⁵⁸, תוספות אור שנמשכים ע"י הגבורות דשם אלקים דוקא⁵⁹.

יו"ד. ע"פ הנ"ל יובן גם קישור ב' הפירושים ב"תולדות יצחק":
(א) "תולדות" — בנים, שקאי על יעקב ועשו, כדפירש"י. (ב) עניניו ומאורעותיו של יצחק,

— והרי ב' הפירושים הם אמת, אלא שפירוש אחד הוא העיקר, והשני בדרך טפל. ובדוגמת מ"ש "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", שאע"פ שהפירוש הפשוט שם הוא — מאורעות, מ"מ, מפרש שם המדרש⁶⁰ "תולדות" מלשון בנים, כי, מזה שלא נקט הכתוב תיבה שיש בה רק פירוש אחד, אלא "תולדות" שכולל גם הפי' בנים, מוכרח שהכוונה גם לבנים, הנה כן הוא בנדו"ד: מזה שהפסוק נקט "תולדות", ולא בנים, מוכח, שכוונתו גם למעשים ומאורעות —

כי, ענינו של יצחק הוא — התוספת וריבוי אור שבא ע"י ענין הבירורים. וכמ"ש⁶¹ "וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק", שענינו של יצחק הוא "וארבה את זרעו" — הריבוי אור שבא ע"י ריבוי זרעו כפשוטו, לא רק יעקב, אלא גם עשו, אשר, דוקא עי"ז שיעקב מברר עשו, נמשך ריבוי האור.

ויומתק ביותר (השייכות תולדות יצחק ביחס לענינו של יצחק עם תולדות מלשון בנים), ע"פ המבואר בחסידות⁶², שענין ההולדה קשור עם גבורות, כי, בכדי שתהי' הולדה, צריך להיות "יורה כחץ" (וכמרו"ל⁶³ כל זרע דאינו יורה כחץ אינו מוליד), והרי החמימות, וגם כללות המשכת הטיפה הנמשכת מהמוח לאברים תחתונים, הוא ענין של גבורות וצמצומים.

יא. וההוראה מזה בעבודתינו:

ישנם כאלו שרוצים לעסוק רק בענינים הכי נעלים. כאשר תובעים מהם "להשפיל" את עצמם ולהתלבש בענינים "פחותים", טוענים הם: מה לי וכו'.

אך צריך לידע, שאדרבה: תוספות וריבוי אור באים ע"י הגבורות וצמצומים דוקא. ולמרות שלא תמיד רואים על-אתר את ה"תולדות" — צריך לדעת, שישנם התולדות, הם "אמורים בפרשה", ובשעה שעושים

(60) ב"ר פי"ב, ז.

(61) יהושע כד, ג. וראה סידור שם.

(62) סידור שם.

(63) זח"ג ערב, א. וראה גם חגיגה טו, א.

(58) פרשתנו כז, כח.

(59) ראה בכ"ז תו"א סוף פרשתנו. סידור

שם. ד"ה פדה בשלום תש"ג (סה"מ תש"ג ע')

185 ואילך. לקו"ש ח"ג ע' 795 ואילך.

את העבודה, מקבלים סוכ"ס גם בגילוי את ה"ויתן לך האלקים וגו'"⁵⁸ וכל הברכות הנאמרים בפרשה.

* * *

יב. לשון רש"י "מה עשה הקב"ה, צר קלסתר פניו כו'", הוא בדרך שאלה ותשובה (שהרי רש"י הי' יכול לומר מיד "צר קלסתר פניו כו'", ללא התיבות "מה עשה הקב"ה"): רש"י מקשה "מה עשה הקב"ה" (בתמי'), מה היתה העצה שעשה הקב"ה בכדי לשלול את טענתם של ליצני הדור; ורש"י מתרץ דבר חידוש — "צר קלסתר פניו כו'".

כלומר: הפעולה שיהי' ניכר בגילוי שאברהם הוליד את יצחק — היא ענין של "קושיא", קושי, גם למעלה כביכול (ובשביל זה הי' צורך בחידוש מיוחד — צר קלסתר פניו כו').

ובדוגמת לשון רז"ל⁶⁴ על כמה ענינים: "קשה כקריעת ים סוף", היינו, שגם לגבי הקב"ה הרי זה קשה כביכול.

יג. ביאור הקושי כביכול שקלסתר פניו של יצחק יהי' דומה לאברהם (וכמו"כ בה"קשה" שבכמה ענינים), יובן מהדוגמא דקי"ס גופא:

עצם העובדה שהים נצב כמו נד — לא בזה מתבטא עיקר ה"קשה". ובפרט לפי המבואר בתניא⁶⁵, שהפלא שבקי"ס הוא פחות מבריאית שמים וארץ, וא"כ בודאי לא שייך לומר על זה הלשון "קשה";

ורק בזה שבקי"ס היו שני הפכיים⁶⁶, "רפוא לישראל וגנוף למצרים"⁶⁷ (שהרי אם לא הי' נבקע הים, לא היו המצריים נכנסים לים), בה בשעה שמדת הדין טענה "מה נשתנו אלו מאלו, אלו עובדי ע"ז ואלו עובדי ע"ז"⁶⁸ — בזה מתבטא הענין ד"קשה"⁶⁹, כי, ע"פ סדר השתלשלות יש להתחשב במדת הדין, ובשעת קי"ס לא התחשבו במדת הדין, בהגבלות וסדרי ההשתלשלות⁷⁰.

67) ראה ישעי' יט, כב. זח"ב לו, א.

68) ראה זח"ב קע, ריש ע"ב. מכילתא

בשלח יד, כח. ילקוט ראובני שם, כז.

69) וכמש"כ בזח"ב שם: "קשה קמי'

למעבר על דינא". ובד"ה החודש תרנ"ד ס"ב

(סה"מ תרנ"ד ע' קלג), שהקושי הוא מצד

שבקי"ס הי' חיבור למעלה מהשתלשלות

והשתלשלות.

70) שטעם זה, מכת בכורות שהיתה

64) פסחים קיח, א. סוטה ב, א. —

ובזח"ב קע, א: "קשין .. קמי' קוב"ה".

65) ח"ב פ"ב.

66) וכ"ה בכל הענינים שנאמר עליהם

הלשון קשה. וכמו "קשה לזווגן" (סוטה שם),

שהוא חיבור ב' הפכיים, דבר ונוקבא. וכן

"קשין מזונותיו" (פסחים שם), שהמשת

מזונות הוא מבחי' מזל שלמעלה מהשתל',

כמבואר בביאורו⁷¹ שם.

יד. עפ"ז יובן גם בענינו:

כיון ש"האבות הן הן המרכבה"⁷¹, ובמרכבה העליונה "פני ארי" ו"פני שור" הם נפרדים והפכיים זמ"ז, "פני ארי" אל הימין (אברהם) ופני שור מהשמאל" (יצחק)⁷² — הרי לא יכולים להיות שני הפכים ביחד: קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, ואעפ"כ מרכבה של ד' רוחות. ולכן מתעוררת הקושיא: "מה עשה הקב"ה"; מהי העצה לשלול טענת ליצני הדור, כיון שמצד כל סדר ההשתלשלות, עד למרכבה עליונה, חסד וגבורה הם ב' קוים הפכיים.

טו. אעפ"כ, כיון שליצני הדור טענו "מאבימלך נתעברה שרה", לא התחשב הקב"ה בהגבלות וסדרי ההשתלשלות, וצר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם. מה עורר וגרם פעולה זו — "לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה".

כאשר ליצני הדור, קליפות, נמצאים במקומם — הנה כן הוא מצד סדר ההשתלשלות, שהרי גם הם נבראו; אבל כאשר הם דוחקים עצמם ("שפאָרן זיך") לתחום הקדושה, ומתחילים להתערב ולחוות דעתם אודות יצחק, וטוענים שהוא שייך בכלל לאבימלך — ולא רק שענינים פרטיים שלו נלקחים מאבימלך, אלא שכללות ההולדה שלו, עצם מהותו, שייך לאבימלך — הרי זה "נוגע" ("דערנעמט") למעלה, ובגלל זה מבטלים כל סדרי ההשתלשלות.

טז. וההוראה מזה בעבודתנו:

ידוע⁷³ הטעם לכך שאברהם יצחק ויעקב נקראים "אבות", לפי שהם שורש ומקור כל נשמות ישראל; בחי' האבות היא ירושה לבניהם אחריהם בכל דור ודור, היינו, שבכל אחד מישראל צריכים להיות כל עבודות האבות.

ומזה מובן, שגם הענין ד"צר קלסתר פניו כו'", התכללות חסד וגבורה, יכול וצריך להיות בכאו"א מישראל. ומזה נעשה גם הענין

73) שלכן "אין קורין אבות אלא לשלשה" (ברכות טז, ב), כי בחי' השבטים יש לך אדם שאין בו כלל בחי' ומדריגות אלו, משא"כ בחי' האבות צריך להיות בכל אדם (תו"א) וארא נה, א. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1068 הערה 12. תו"מ חל"ו ע' 279 ואילך).

נגוף ורפוא כאחד, הוצרכה להיות מהקב"ה בכבודו ובעצמו, כמבואר בלקו"ש ח"ג ע' 866 (ובהנסמן שם), אבל לא נאמר בזה קשה (לגבי הקב"ה), כיון שדם הפסח (שחיטת העז' דמצרים) הבדילם מהללו עוע"ז כו'.
71) ב"ר שבהערה 46.
72) יחזקאל א, י"ד.

ד"בכ"י תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא",
כמ"ש בתניא⁷⁴.

והרי ענין זה הוא למעלה מהגבלת הטבע וסדר ההשתלשלות, כאמור לעיל, שמצד סדר ההשתלשלות הנה חסד וגבורה הם ב' קוים הפכיים, ואינם יכולים להיות יחדיו. ולכן איתא בספרי⁷⁵, שאהבה ויראה ביחד יכולים להיות במדת הקב"ה בלבד (רק בעבודת ה', ולא בעניני העולם).

[אלא שיש בזה שתי מדריגות⁷⁶: (א) שהמרירות תהי' בליל שישי, והשמחה בשבת. (ב) שהמרירות והשמחה יהיו ביחד, בבת אחת. וכיון שכל איש ישראל הוא "יורש" של האבות, שיוורש הכל, במילא יכול כל אחד (עכ"פ לפעמים, או גם לתמיד) לבחור האופן שרוצה, ולקבוע סדר עבודתו באופן זה].

יז. עוד הוראה מהנ"ל:

בכדי שהכל יעידו שאברהם הוליד את יצחק, הי' הקב"ה יכול לעשות שקלסתר פניו של אברהם יהי' דומה ליצחק⁷⁷. אך בפועל הי' להיפך — "צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם"⁷⁸. וההוראה מזה לכל אחד:

בשעה שעומדים בפני ב' הקוין, קו החסד או קו הגבורה, ויש ספק באיזו דרך לבחור — צריך לבחור בקו החסד.

וכמבואר בתניא⁷⁹, שבשעה שמקרבים יהודי, הנה לבד זאת ש"לא הפסיד שכר מצות אהבת רעים", הרי "כולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה'".

* * *

חי. ענין הנ"ל — שבגלל טענת ליצני הדור, נתבטלו סדרי ההשתלשלות ונעשה קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם — קשור גם

74) ספ"ד. וכמו"כ בבחי' עתיק, שהיא הסיבה והנתינת כח לצר קלסתר כו' (כדלהלן סי"ט) כלא ימינא.

75) ראה תניא אגה"ת פ"י ורפי"א. מכיון שההעדאה הוצרכה להיות על שייכות יצחק ואברהם (כי על זה הי' הטענה). ע' 133 ואילך. תו"מ ח"א ע' 37 ואילך. קונטרס אהבת ישראל (ק"ה תשל"ו). וש"נ.

76) ראה תניא אגה"ת פ"י ורפי"א. מכיון שההעדאה הוצרכה להיות על שייכות יצחק ואברהם (כי על זה הי' הטענה). ע' 133 ואילך. תו"מ ח"א ע' 37 ואילך. קונטרס אהבת ישראל (ק"ה תשל"ו). וש"נ.

עם "יפוצו מעינותיך חוצה"⁸⁰, שהתחיל בעיקר ב"ט כסלו⁸¹ (ולכן, פ' תולדות חלה לעולם בחודש כסלו⁸² (או בשבת מברכים⁸³ כסלו) — חודש הגאולה, שבו נפעל הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה"):

איתא בזהר⁸⁴, שבתורה יש גופי תורה — גליא דתורה, ונשמתא דאורייתא — רזין דאורייתא.

ע"פ סדר ההשתלשלות, הנה נשמתא דאורייתא וגופי דאורייתא הם ב' ענינים נפרדים, לכאורה. אי אפשר לעשות מנשמה גוף ומגוף נשמה (ב"עבודה", ישנו ענין כזה, אבל בתורה, גוף התורה ונשמת התורה הם לכאורה ב' ענינים בפני עצמם). ולכל אחד מהם יש האופן שלו: גופא דאורייתא — בגילוי, ונשמתא דאורייתא — בהעלם (וכמובן מהשם "רזין" — סודות, וכאשר מגלים זאת — שוב אין זה סוד).

אמנם, י"ט כסלו בא ומכריז: "יפוצו מעינותיך חוצה". יש להמשיך את המעיינות של פנימיות התורה, ובאופן של הפצה — גם ב"חוצה".

— נוסף לכך שחסידות חב"ד המשיכה פנימיות התורה בהבנה והשגה, חכמה בינה ודעת (בעוד שלפני אדמו"ר הזקן, ואפילו אצל אדמו"ר הזקן גופא — לפני פטרבורג, לא היתה ההתלבשות בהשגה כ"כ⁸⁵), ועד כפי שכותב כ"ק מו"ח אדמו"ר⁸⁶, שחסידות חב"ד תובעת שילמדו חסידות בהשגה באותו אופן שלומדים סוגיא בנגלה — ה"חוצה" של הלומד עצמו — הנה נוסף לזה, תובעים להפיץ המעיינות גם ב"חוצה" כפשוטו, לזולת שנמצא בחוצה —

ויתירה מזה: "חוצה" סתם, בלי הגבלות, כלומר, שאפילו בחוצה היותר תחתון צריך להפיץ את המעיינות.

ולכאורה, הרי זו תמי' גדולה ביותר: אפילו על נגלה דתורה ישנם הגבלות, וכמ"ש⁸⁷ "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי", וא"כ, איך אומרים "יפוצו מעינותיך חוצה"?

ש"פ חיי שרה הערה 20 (לעיל ע' 265).
 (84) ח"ג קנב, א.
 (85) סה"ש תורת שלום ע' 114 (וראה לקו"ד ח"א כב, א ואילך).
 (86) ראה קונטרס: "תורת החסידות", "לימוד החסידות". ובכ"מ.
 (87) תהלים נ, טז. — אבל, נוסף על שגם בנגלה דתורה אמרו (פסחים נ, ב) "לעולם יעסוק כו' שלא לשמה" — (שכוונתם בזה,

80) מענה המשיח להבעש"ט שאז יבוא. — נסמן ונתבאר בלקו"ש ח"ד ע' 1119. תו"מ ח"ג ע' 84. ובכ"מ.
 (81) סה"ש תורת שלום ע' 112.
 (82) ראה של"ה חלק תשוב"כ ר"פ וישב (רצו, א) וז"ל: "המועדים של כל השנה .. בכולן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן".
 (83) שכולל כל ימי החודש, כדלעיל בשיחת

אך על זה באה ההוראה, שבשעה שזה נוגע במהותו של יהודי, שמושרש בהעצמות, אזי לא מתחשבים בהגבלות ההשתלשלות, והקב"ה מהפך קלסתר פניו של יצחק שיהי' דומה לאברהם, והיינו, שגם פנימיות התורה, שמצד סדרי ההשתלשלות היא בהעלם (גבורה, יצחק) — תבוא בגילוי (חסד, אברהם).

וכמשל הידוע⁸⁸ של אדמו"ר הזקן, מבין מלך שחלה ביותר, עד שלא נותרה עצה אלא לשחוק אבן טוב שהי' רק בכתר המלך — אשר באבן טוב זה הי' תלוי כל יופי הכתר, "נזר העטרה המכתירה" — ולתת לו לשתות, ואמר המלך, שמבלי הבט על היוקר של כתר המלכות, הרי זה כאין וכאפס לגבי חיי בנו.

— ע"פ דין, המשתמש בכתר המלך חייב מיתה⁸⁹. וכאן מאבדים את הכתר לגמרי בשביל בן המלך (שעם היותו בן המלך, הרי אינו המלך⁹⁰; אין מלך אלא אחד), כי, ענין שנוגע במהותו ועצמותו של בן המלך, נוגע גם במהותו ועצמותו של המלך עצמו — ואז סרים כל החשבונות.

ואדמו"ר הזקן מוסיף בזה עוד ענין נפלא ("א' גוואלדיגן ענין"): אפילו בשעה שמצבו של בן המלך הורע עד כדי כך שספק אם יקבל את מי הרפואה, מ"מ, כדאי לשחוק את האבן טוב, שרובו ילך לאיבוד, שמא תכנס טיפה אחת לתוך פיו של בן המלך.

* * *

יט. בפירוש רש"י הנ"ל ישנו דיוק נוסף:

לשון רש"י הוא "והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק". — לא "וידעו" וכדומה, אלא "והעידו". ואח"כ חוזר רש"י ואומר: "עדות יש שאברהם הוליד את יצחק".

ולכאורה, מה מדגיש רש"י — וב' פעמים — את ענין העדות? ויובן ע"פ המובא באוה"ת⁹¹ מספרי קבלה, שהתכללות חסד וגבורה,

88 "התמים" ח"ב ע' מט [עב, א]. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' שכו ואילך. ועוד.
89 סנהדרין כב, א (וברמב"ם הל' מלכים רפ"ב: "ולא בכתרו") וביותר בכתרו (ראה מפרשים למגלת אסתר ו, ט).
90 בסנהדרין שם: "אסורה לאדוני".
91 ריש פרשתנו.

גם בדרגות הכי פחותות ב"לא לשמה" — תניא ספ"ט. הלכות ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג עיי"ש) — כי "מתוך שלא לשמה בא לשמה", הרי בנוגע פנימיות התורה, הבטיחו רז"ל (איכ"ר בתחלתו. ירוש' חגיגה פ"א סה"ז) המאור שבה (שזוהי פנימיות התורה — קה"ע שם) מחזירו למוטב.

אברהם ויצחק, היא מבחי' הדעת, כי דעת כולל חסד וגבורה. ומביא שם ש"דעת" אותיות עדות⁹², עיי"ש.

— ומתאים גם עם הענין המדובר לעיל (סי"ד ואילך), שההתכללות דאברהם ויצחק נלקחת מלמעלה מהשתלשלות — כי דעת הוא קו האמצעי שעולה עד פנימיות הכתר, עתיק⁹³. והרי עתיק הוא למעלה מהתחלות חו"ג, דלית שמאלא בהאי עתיקא, כלא ימינא⁹⁴ —

ועפ"ז יובן הדיוק של רש"י: "והעידו", "עדות" — כי, כאמור⁹⁵, יש בפירוש רש"י ענינים של סודות התורה, קבלה, ולכן כותב רש"י הלשון "והעידו" ו"עדות", לרמז לבחי' הדעת.

כ. עוד ענין בזה:

עדות — היא על דבר הנעלם דוקא. על דבר הגלוי, ואפילו על מילתא דעבידא לאגלויי, לא צריכים עדות⁹⁶. כלומר, שעי' עדות נמשך ענין שמצד עצמו הוא למעלה מגדר גילוי. וברוחניות — הו"ע המשכת בחי' שלמעלה מהשתלשלות⁹⁷.

וענין זה מרמז רש"י בהדגשת ענין העדות — שהענין ש"אברהם הוליד את יצחק", התכללות חסד וגבורה, הוא מצד המשכת בחי' שלמעלה מהשתלשלות: בשכל — אין מקום לדבר, אלא ש"עדות יש כאן" — בדוגמת ביאת עדים האומרים שהם בעצמם ראו זאת, שאז חייבים להאמין להם.

כא. האמור לעיל הוא דוגמא לכללות הענינים שבפירוש רש"י, שבכל ענין טמונים סודות התורה. וכמ"ש השל"ה⁹⁸, שבפירוש רש"י ישנם ענינים מופלאים.

ישנם הסבורים שלימוד חומש עם פירש"י הוא עבורם ענין של ירידה (ח"ו). — אך צריך לדעת, שאדרבה, וכפי שהשל"ה, הרקנטי ולבוש האורה מאריכים במעלת לימוד פירש"י. וכאשר לומדים — כתקנת רבותינו נשיאינו — בכל יום פרשה חומש עם רש"י כפשוטו, אזי סוכ"ס, כמאמר רז"ל⁹⁹, לאחר ארבעין שנין "קאי אדעת' דרבי",

96) ראה ר"ה כב, ב. ד"ה ויקם עדות, ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ע' 51 ואילך).

97) ראה לקו"ת ד"ה אלה פקודי (נסמן באוה"ת שם) ס"ד.

98) מס' שבועות קפא, א.

99) ע"ז ה, ריש ע"ב.

92) כן הלשון (דעת בלא וא"ו) באוה"ת ובכ"מ; ובלקו"ת פקודי (ד, ב) ובכ"מ: "דעות (בוא"ו) אותיות עדות". ולהעיר מתקו"ז תס"ט בתחלתו. קה"י מערכת דעות.

93) ראה לקו"ת שלח נ, א. ובכ"מ.

94) זח"ג קכט, א. וראה שם רפט, א.

95) שיחת ש"פ נח בתחלתה (לעיל ע' 192).

— (וגם ענין זה מרומז במ"ש בפרשתנו²⁶: "ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה", שזהו מצד הענין ד"בן¹⁰⁰ ארבעים לבניה¹⁰¹) —

"יקחו" סוכ"ס גם את הפנימיות.

וכשם שהדברים אמורים בנוגע לפירוש רש"י, שאע"פ שזהו לימוד שלומדים גם עם ילדים, הנה דוקא עי"ז "לוקחים" את הסודות שבתורה, כן הוא גם בנוגע לענינים של מעשה בפועל, שאע"פ שכח המעשה הוא כח היותר תחתון, שלכן ישנם כאלה שאינם רוצים לעמוד במצב של ירידה כזו, הנה דוקא עי"ז "לוקחים" עצמות.

כב. בדוגמת הנ"ל, הוא גם הענין ד"ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ וגו'" — שנאמר בפרשתנו⁵⁸ — שיש בזה ב' פירושים (הפכים): (א) "מטל השמים ומשמני הארץ וגו'" כפשוטם, שהרי "אין מקרא יוצא מידי פשוטו"¹⁰². (ב) "מטל השמים זו מקרא ומשמני הארץ זו משנה וכו'"¹⁰³.

וב' פירושים אלו הם בפסוק אחד¹⁰⁴, כי, מצד העצמות, נמנע הנמנעות, הרי הוא נושא הפכים, רוחניות וגשמיות יחדיו.

וכיון שעצמות "שייך" לגשמיות (גוף) דוקא¹⁰⁵, במילא נמשכים ממנו הברכות "מטל השמים וגו'" גם כפשוטו בגשמיות. אלא שזה צריך "לעבור" דרך "מטל השמים זו מקרא וכו'", כי כל ההמשכות הם ע"י תורה.

* * *

כג. מאמר (כעין שיחה) ד"ה ואלה תולדות יצחק בן אברהם גו'.

* * *

כד. כשם שישנם בפירוש רש"י ענינים בקבלה (כנ"ל), כך יש בו גם עניני הלכה. ולדוגמא בפרשתנו:

על הפסוק²⁶ "ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה", מפרש רש"י, שכאשר נולדה רבקה, בזמן מיתת שרה, הי' יצחק בן 37 שנה, והמתין ג' שנים עד לחתונתו עם רבקה.

(104) ראה לקו"ש ח"ג ע' 782. וראה גם

תו"מ ח"מ ע' 7. ושי"ג.

(105) ראה סה"ש תורת שלום ע' 12. ע'

120.

(100) אבות ספ"ה.

(101) אוה"ת שם קלו, א.

(102) שבת סג, א. ושי"ג.

(103) ב"ר פס"ו, ג.